

УДК 35.072.3:342.25(477):341.171

[https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-5\(15\)-1061-1071](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-5(15)-1061-1071)

Халецька Аліна Анатоліївна доктор наук з державного управління, професор, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Києво-Могилянська школа врядування імені Андрія Мелешевича, м. Київ, тел.: +38(044) 425 60 73, <https://orcid.org/0000-0003-0190-3167>

Малиш Наталія Андріївна доктор наук з державного управління, професор, Національний університет «Києво-Могилянська академія», Києво-Могилянська школа врядування імені Андрія Мелешевича, м. Київ, тел.: +38(044) 425 60 73, <https://orcid.org/0000-0001-6803-7860>

Мірошниченко Владислав Олександрович Національний університет «Києво-Могилянська академія», Києво-Могилянська школа врядування імені Андрія Мелешевича, старший викладач, м. Київ, тел.: +38(044) 425 60 73, <https://orcid.org/0009-0008-9657-6077>

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ЗАКОНОДАВСТВО ТА НАЙКРАЩІ ПРАКТИКИ

Анотація. Розглянуто правові засади реалізації положень Європейської хартії місцевого самоврядування в Україні, досліджено виклики в управлінні на місцевому рівні, зокрема, в умовах воєнного стану. Висвітлено питання спроможності органів й посадових осіб у місцевому самоврядуванні реалізовувати ефективну політику. Вивчено досвід громад, що реалізують європейські принципи належного врядування. Наголошено на позитивному впливі на систему управління на місцевому рівні процесів оптимізації системи центральних органів виконавчої влади, зміни в законодавстві, прийняття Закону України щодо адміністративної процедури, цифровізації багатьох державних послуг, що наближає законодавство України з правом ЄС відповідно до переліку і умов прописаних в Угоді про асоціацію. Окрему увагу приділено інституційній стійкості органів місцевого самоврядування в умовах воєнного стану.

Акцентовано, що в умовах воєнного стану частина функцій і повноважень місцевого самоврядування була делегована створеним військовим адміністраціям. Державою було визначено особливі режими управління у сферах безпеки, оборони, щодо підприємницької діяльності, фінансового й соціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб.

Викликом для місцевого самоврядування в умовах воєнного стану стало тимчасове обмеження повноважень місцевого самоврядування та створення військових адміністрацій у громадах. Посилились фінансові, кадрові, соціальні виклики. Для розв'язання проблем було вжито низку заходів, як то: залучення тимчасових працівників, залучення волонтерів до виконання деяких завдань; перерозподіл функціональних обов'язків, організація віддаленої роботи для фахівців тощо. Виявлено, що суттєвого зниження ролі місцевого самоврядування на підконтрольній Уряду України території не відбулось, за окремими винятками, що пов'язані з розташуванням громад у близькості до лінії бойових дій. Наголошено, що в умовах повномасштабної війни територіальні громади проявили стійкість, гнучкість та здатність оперативного реагування й прийняття рішень.

Ключові слова: місцеве самоврядування, Європейська хартія, виклики, воєнний стан, реформа, євроінтеграція, належне врядування.

Khaletska Alina Doctoral Degree in Public Administration, professor, Professor of Andriy Meleshevych Kyiv-Mohyla School of Governance, National University of Kyiv-Mohyla Academy, Kyiv, tel.: +38(044) 425 60 73 <https://orcid.org/0000-0003-0190-3167>

Malysh Nataliia Doctoral Degree in Public Administration, professor, Professor of Andriy Meleshevych Kyiv-Mohyla School of Governance, National University of Kyiv-Mohyla Academy, Kyiv, tel.: +38(044) 425 60 73, <https://orcid.org/0000-0001-6803-7860>

Miroshnichenko Vladyslav Andriy Meleshevych Kyiv-Mohyla School of Governance, National University of Kyiv-Mohyla Academy, Senior Lecturer, Kyiv, tel.: +38(044) 425 60 73, <https://orcid.org/0009-0008-9657-6077>

LOCAL SELF-GOVERNMENT IN UKRAINE UNDER MARTIAL LAW AND EUROPEAN INTEGRATION: LEGISLATION AND BEST PRACTICES

Abstract. The article examines the legal foundations for the implementation of the provisions of the European Charter of Local Self-Government in Ukraine and explores the challenges for local governance, particularly under martial law conditions. It addresses the capacity of local self-government bodies and officials to formulate and implement effective public policy. The study analyzes the experiences of communities that apply European principles of good governance. Emphasis is placed on the positive impact of the optimization of the central executive authorities, legislative reforms, the adoption of the Law of Ukraine “On Administrative

Procedure” and the digitalization of numerous public services – developments that align Ukrainian legislation more closely with EU law in accordance with the list of commitments outlined in the Association Agreement. Special attention is devoted to the institutional resilience of local self-government bodies during wartime.

It is emphasized that under martial law, some of the functions and powers of local self-government were delegated to the created military administrations. The state defined special management regimes in the areas of security, defense, business activity, and financial and social security of internally displaced people.

The challenge for local self-government under martial law was the temporary restriction of the powers of local self-government and the creation of military administrations in communities. Financial, personnel, and social challenges intensified. Some measures were taken to solve the problems, such as attracting temporary workers, involving volunteers to perform certain tasks; redistribution of functional responsibilities, organizing remote work for specialists, etc. It is found that there is no significant decrease in the role of local self-government in the territory controlled by the Government of Ukraine, with some exceptions related to the location of communities near the line of combat operations. It is emphasized that in conditions of full-scale war, territorial communities demonstrate resilience, flexibility, and the ability to respond quickly and make decisions.

Keywords: local self-government, European Charter, challenges, martial law, reform, European integration, good governance.

Постановка проблеми. Реформа місцевого самоврядування в Україні стала однією з важливих умов євроінтеграції. Децентралізація стосувалась реформ адміністративно-територіального устрою країни, міжбюджетних відносин, житлово-комунального господарства, земельної реформи.

Результати реформи місцевого самоврядування залежать від того, наскільки виправдаються очікування територіальних громад щодо забезпечення органів місцевого самоврядування професійними та доброчесними посадовими особами місцевого самоврядування, а також стійкістю органів місцевого самоврядування в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України з 24 лютого 2022 року.

Українська влада вживає всіх можливих заходів для того, щоб держава могла виконувати свої функції на основі стандартів і кращих практик держав-членів ЄС. Одним із викликів, які ставить перед Україною війна, є стабільність системи публічного управління та спроможність органів влади, посадових осіб різних рівнів продовжувати роботу для виконання поставлених завдань. Навіть у надзвичайно складних умовах органи місцевого самоврядування показали спроможність приймати необхідні рішення, надавати громадянам послуги, рухатися до вступу до ЄС.

В умовах розбудови демократичної, правової держави, питання запровадження ефективних практик належного управління (good governance) набуває особливої актуальності. Україна, перебуваючи на шляху європейської інтеграції, поступово імплементує відповідні стандарти ЄС у національне законодавство. Це вимагає ґрунтовного аналізу правової бази, визначення її сильних сторін, прогалин та перспектив подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Своїм історичним рішенням 23 червня 2022 року Європейська Рада надала Україні статус кандидата на членство в ЄС. 14 грудня 2023 року Європейська Рада ухвалила рішення про відкриття перемовин для України про членство в ЄС. До 24 червня 2024 року було продовжено повне скасування мит та квот на український експорт. Україна приєдналась до Механізму цивільного захисту ЄС, яка діє на випадок надзвичайних ситуацій. Запрацювала найбільша програма ЄС з фінансування та науки та інновацій на період 2021-2027 рр. з бюджетом 95,5 млрд євро. Від початку повномасштабного вторгнення росії Україна отримала від країн Європи та ЄС у 2022 та 2023 рр близько 85 млрд євро [1].

Нормативно-правова база України щодо належного врядування активно розвивається та адаптується до європейських стандартів. Ключовими є Конституція України, Закон «Про місцеве самоврядування», Закон «Про доступ до публічної інформації», антикорупційне законодавство, реформа державної служби, Закон України «Про адміністративні послуги» та інші нормативно-правові документи. Угода про асоціацію між Україною та ЄС слугує поштовхом для гармонізації українського законодавства з *acquis communautaire*, зокрема у сфері публічного управління та адміністрування.

У квітні 2025 року Верховна Рада ухвалила законопроект законопроект №12150 «Про внесення змін до деяких законів України щодо імплементації норм законодавства Європейського Союзу з питань електронних комунікацій» [2]. Законопроект наближає законодавство України з *acquis* ЄС (право ЄС) відповідно до переліку і умов, що застосовуються до телекомунікаційних послуг відповідно до Угоди про асоціацію. Документ спрямований на реалізацію заходів інтеграційної стратегії України до ЄС. Документ також має на меті виконання заходів в межах реалізації стратегії інтеграції України до ЄС на цифровому ринку [3].

10 квітня 2025 року у Брюсселі, Бельгія, розпочались двосторонні зустрічі делегацій України та Європейської Комісії в межах офіційного скринінгу відповідності українського законодавства праву ЄС за Розділом 29 «Митний Союз», що належить до Кластера 3 «Конкурентоспроможність та інклюзивний розвиток» [4].

Мета статті – дослідити правову базу та найкращі практики належного врядування в Україні в умовах євроінтеграційних перетворень, виявити

ефективні напрямки реалізації інтеграційної політики на місцевому рівні та дослідити вплив запровадження воєнного стану в Україні з 24 лютого 2022 року на місцеве самоврядування.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення належної реалізації положень Європейської хартії місцевого самоврядування також є невід’ємною складовою стратегічних перетворень у місцевому самоврядуванні, забезпечення органів місцевого самоврядування необхідним кадровим потенціалом для виконання своїх повноважень. В умовах багатьох викликів на сучасному шляху розвитку України «сприяння сучасному та ефективному управлінню людськими ресурсами лежить в основі так званого «належного врядування на місцевому рівні» та є ключовим будівельним блоком місцевої демократії» [5].

Належне врядування (good governance) є ключовим принципом демократичного розвитку та ефективного функціонування держави, зокрема, у контексті євроінтеграційного курсу України. Основними складовими належного врядування є верховенство права, прозорість, підзвітність, участь громадськості, ефективність, відповідальність та інклюзивність. Ці принципи є базовими як для українського законодавства, так і для стандартів Європейського Союзу [6].

Приклади найкращих практик свідчать про зростання активності територіальних громад щодо впровадження принципів належного управління. Так, дві громади з Волинської області (Горохівська, Рожищенська) та Рожнятівська (Івано-Франківська область) у співпраці створили цифрову платформу для збереження культурної спадщини краю. «Креденс» – інтернет-платформа, створена у співпраці цих громад для збереження культурної спадщини та цифровізації бібліотечної роботи. Для мешканців ця платформа стала майданчиком, де можна ознайомитися з культурними надбаннями краю, книжковими фондами бібліотек, анонсами мистецьких подій. Платформа має веб-додаток, зручний для мобільного застосування. Цифрову платформу «Креденс» розробив вчитель Горохівського Ліцею №1 ім. Івана Франка Валерій Кулай. Категорії платформи включають старовинні зразки ручної вишивки; старовинні рецепти, ретросвітлина, народні звичаї, обряди та традиції, ремесла, твори мистецтва тощо [7].

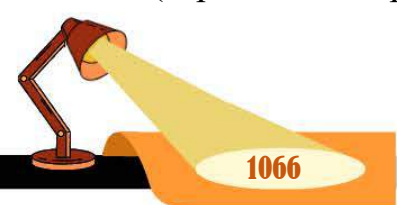
Фахівець розвитку громад та територій, нині Голова Тернопільської ОДА В’ячеслав Негода зазначає: «Незважаючи на досягнення, реформа місцевого самоврядування ще далека від свого завершення. Як і будь-яка системна зміна, вона потребує постійного розвитку, адаптації до нових реалій і викликів. ... питання, яке постає перед нами сьогодні, – це як забезпечити стійкість і ефективність місцевого самоврядування в умовах глобальних криз і внутрішніх трансформацій. І не випадково, що децентралізація і євроінтеграція мають таку схожу структуру – обидва процеси трансформують країну в більш ефективну, відкриту і орієнтовану на потреби людей» [8].

Ефективні практики належного врядування (good governance) вже давно стали стандартом у багатьох країнах, і вони активно впроваджуються і в Україні, особливо на місцевому рівні в рамках децентралізації. Найбільш ефективними практиками є: *прозорість та відкритість* влади через публічні звіти про діяльність органів влади (на сайтах, через відкриті дані); веб-портали з відкритими бюджетами, тендерами як то: Prozorro, OpenBudget; онлайн-трансляції засідань місцевих рад; *участь громадян* через бюджет участі *електронні петиції* – реальний інструмент впливу громади на прийняття рішень, громадські слухання та обговорення важливих рішень, стратегій розвитку; *цифровізація управління* – створення «єдиного вікна» для отримання більшості адмінпослуг; платформи на кшталт «Дія» – для онлайн-документів, реєстрації бізнесу, електронний документообіг в органах влади; *підзвітність та контроль* шляхом регулярної звітності перед громадою (на сесіях, публічних звітах, онлайн), антикорупційні комісії та громадські ради при органах влади, впровадження індикаторів ефективності для службовців; інклюзія та рівність шляхом залучення жінок, молоді, людей з інвалідністю до управлінських процесів, мовна доступність публічної інформації (для національних меншин), інклюзивні простори в міському плануванні; стратегічне планування та сталий розвиток шляхом розробки стратегій розвитку громад з широким залученням громадян, практика оцінювання впливу політик на довкілля, економіку, мешканців.

Реалізація принципів належного врядування на місцевому рівні в Україні має позитивні приклади. Серед ефективних практик врядування – участь громадян у формуванні бюджетів громад, використання цифрових сервісів, впровадження стратегічного планування на рівні територіальних громад. Серед проблем: відсутність кваліфікованих управлінців, низький рівень правової культури населення, повільне впровадження найкращих управлінських практик.

Міністерство розвитку громад та територій України щоквартально проводить моніторинг реформи. Відповідно до моніторингу місцевого самоврядування та територіальної організації влади від 1.01.2025 р. в Україні утворено 196 військових адміністрацій в територіальних громадах, 487 територіальних громад заключили угоди про міжнародне партнерство загальною кількістю 2098 угод з 64 країнам світу. Впроваджується Інститут старост, розбудовується мережа ЦНАПів. Однак, серед проблем, зокрема, зменшення доходів місцевих бюджетів у переважній кількості регіонів України. Позитивна динаміка лише у шести регіонів: м.Київ – 127%, Київська область – 105,2%, Кіровоградська – 104,0%, Вінницька – 103,5%, Тернопільська – 102,1%, Полтавська – 100,7%. Частка видатків на утримання органів місцевого самоврядування у видатках загального фонду місцевих бюджетів також залишається високою у більшості регіонів – понад 10,7% (середня по Україні). Найменшою є частка видатків у місті Києві – 5,7% [9].

Одним зі способів оцінки успішності реформи місцевого самоврядування в Україні може бути аналіз стійкості органів місцевого самоврядування в умовах значної кризової ситуації, якою стало повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України, яке розпочалося 24 лютого 2022 року. Ця подія суттєво змінила умови функціонування місцевого самоврядування в Україні, поставивши перед ним нові завдання в умовах воєнного стану. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» №389-VIII Президентом України було видано Указ № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», що створило умови для обмеження повноважень органів місцевого самоврядування [10].

В умовах воєнного стану частина функцій і повноважень місцевого самоврядування була делегована військовим адміністраціям, які були створені в окремих громадах і регіонах. У разі створення військової адміністрації територіальної громади, її повноваження як органу місцевого самоврядування призупинені на час воєнного стану. Органи місцевого самоврядування продовжують працювати та діють у тісній координації з військовими адміністраціями. Державою визначено особливі режими управління, зокрема у сфері безпеки, оборони, комунальних послуг, релокації підприємств, евакуації населення, фінансового й спеціального забезпечення внутрішньо переміщених осіб.

Суттєвого зниження ролі місцевого самоврядування на підконтрольній Уряду України території не відбулось. Винятком стали окремі громади, які розташовані у безпосередній близькості до лінії бойових дій. Навпаки, органи місцевого самоврядування продемонстрували високий рівень інституційної стійкості, здатність до адаптації, ефективну організацію надання базових адміністративних послуг, підтримку життєво важливої інфраструктури та оперативне реагування на гуманітарні виклики [11]. У багатьох випадках місцева влада брала на себе координацію евакуації, розміщення внутрішньо переміщених осіб і забезпечення життєдіяльності громад у партнерстві з міжнародними організаціями та громадянським суспільством [12].

Підтвердженням високої стійкості громад щодо забезпечення життєдіяльності ВПО є результат всеукраїнського соціологічного дослідження «Багаторівневе врядування в Україні в умовах широкомасштабного російського вторгнення», яке провів Київський міжнародний інститут соціології на замовлення Ради Європи в рамках Програми «Посилення доброго демократичного врядування і стійкості в Україні». За результатами дослідження, 75% внутрішньо переміщених осіб не планують переїзд з громади, де мешкають зараз, 68% вимушено переміщених осіб відчують позитивне ставлення до себе, 71% опитаних місцевих жителів позитивно ставляться до ВПО, а 55% вважають, що їхні громади готові прийняти нові хвилі ВПО [13].

Досвід стійкості громад набуває особливого значення в контексті європейської інтеграції України. Згідно з положеннями Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, належне врядування на місцевому рівні розглядається як одна з ключових передумов демократичного розвитку та ефективної імплементації *acquis communautaire*. Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування та *good governance* – зокрема прозорість, підзвітність, інклюзія, участь громадян та ефективність – мають бути дотримані навіть у надзвичайних умовах, за винятком ситуацій, коли це є неможливим в умовах воєнного стану та відповідно обґрунтованим [14].

Важливим викликом для місцевого самоврядування в умовах воєнного стану є тимчасове обмеження повноважень місцевого самоврядування та створення військових адміністрацій у громадах, які опинилися у безпосередній близькості до лінії зіткнення. Гібридна модель врядування у прифронтових громадах, що включає взаємодію між військовими адміністраціями та органами місцевого самоврядування, потребує подальшого нормативного унормування відповідно до європейських стандартів, зокрема: визначення чітких повноважень, забезпечення правової передбачуваності, визначення чітких часових обмежень тощо [14].

Зазначимо також на посиленні фінансових викликів, оскільки продовжує існувати проблема недостатніх ресурсів, потреба у перерозподілі бюджетів на потреби оборони, соціального забезпечення, зниження надходжень до місцевих бюджетів внаслідок економічного спаду та окупації частини територій. Через мобілізацію частини працівників, евакуацію та бойові дії багато громад зіткнулись з дефіцитом кваліфікованих кадрів – особливо в сферах управління, соціального захисту, медицини, комунального господарства та безпеки. Для розв'язання цієї проблеми було вжито низку заходів, як то: залучення тимчасових працівників – фахівців із числа внутрішньо переміщених осіб (ВПО); залучення волонтерів до виконання деяких адміністративних, гуманітарних та комунальних завдань; перерозподіл функціональних обов'язків шляхом об'єднання кількох посад, оптимізація управлінських структур; організація віддаленої роботи для фахівців, які були евакуйовані в безпечні центральні чи західні регіони України. Ще одним важливим рішенням була організація професійного навчання або перекваліфікація для працівників, які тимчасово виконували нові функції.

В умовах повномасштабної війни територіальні громади проявили стійкість, гнучкість та здатність до прийняття важливих кадрових рішень. Завдяки залученню внутрішньо переміщених осіб, волонтерів, онлайн роботі та співпраці з військовими адміністраціями громади змогли частково компенсувати дефіцит кадрів та забезпечити безперервність роботи органів місцевого самоврядування, бізнес-структур, установ соціальної та безпекової сфер.

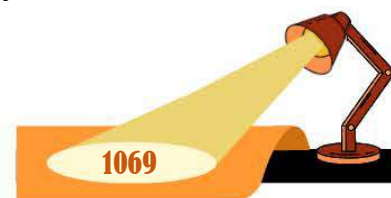

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Зміни в законодавстві, зокрема, прийняття Законів України щодо адміністративної процедури, цифровізації багатьох державних послуг та інші наближають законодавство України з *acquis* ЄС відповідно до Угоди про асоціацію. Досвід громад засвідчує про поступове впровадження європейських принципів належного врядування. Основні положення Європейської хартії місцевого самоврядування в Україні ефективно реалізуються, не зважаючи на виклики, що постають на місцях. Інституційні спроможності органів й посадових осіб у місцевому самоврядуванні для реалізації ефективної політики потребують нових кваліфікованих кадрів, підвищення правової культури та поінформованості громадян стосовно своїх прав. Воєнний стан вплинув на систему місцевого самоврядування України, обмежив її автономність у частині територій, водночас відбулось розширення відповідальності органів влади за безпеку, гуманітарну допомогу населенню, релокацію підприємств до центральних та західних регіонів України, вирішення соціальних проблем внутрішньо переміщених осіб.

Література:

1. Україна до ЄС – 2023: основні підсумки року. 28.12.2023. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/ukrayina-do-yes-2023-osnovni-pidsumky-roku/>
2. Верховна Рада ухвалила законопроект щодо імплементації норм законодавства ЄС з питань електронних комунікацій. 15.04.2025. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/verhovna-rada-uhvalyla-zakonoprojekt-shhodo-implementatsiyi-norm-zakonodavstva-yes-z-pytan-elektronnyh-komunikatsij/>
3. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
4. Україна та ЄС розпочали двосторонні зустрічі в межах скринінгу щодо Митного Союзу. 11.04.2025. <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/ukrayina-ta-yes-rozpochaly-dvostoronni-zustrichi-v-mezhah-skryningu-shhodo-mytного-soyuzu/>
5. Європейська хартія місцевого самоврядування. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
6. United Nations. (2009). *What is Good Governance?*. UNESCAP. URL: <https://www.unescap.org/sites/default/files/good-governance.pdf> (дата звернення 16.04.2025).
7. Три громади у співпраці створили цифрову платформу для збереження культурної спадщини краю. 16.01.2025. URL: <https://decentralization.ua/news/19142>
8. Негода В. Багаторівневе демократичне врядування як передумова для сталого розвитку України. 1.04.2025. URL: <https://decentralization.ua/news/19417>
9. Моніторинг реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. 1.01.2025. URL: [https://mtu.gov.ua/files/Моніторинг%20IV%20квартал%202024%20року%20\(1\).pdf](https://mtu.gov.ua/files/Моніторинг%20IV%20квартал%202024%20року%20(1).pdf)
10. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII від 12.05.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
11. VoxUkraine (2023). Фактори стійкості громад під час війни: дослідження впливу економіки, управління та залученості. 04.05.2023. URL: <https://voxukraine.org/factory-stijkosti-gromad-pid-chas-vijny-doslidzhennya-vplyvu-ekonomiky-upravlinnya-ta-zaluchenosti>

12. Національний інститут стратегічних досліджень. Аналітична доповідь: Стійкість громад в умовах воєнного стану. Київ, 2023. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-01/ad-stiykist-gromad-_1_gotove_0.pdf

13. Багаторівневе врядування в Україні в умовах широкомасштабного російського вторгнення (2024). Звіт восьмого всеукраїнського соціологічного дослідження. Київський міжнародний інститут соціології. Рада Європи. <https://rm.coe.int/coe-kiis-report-oct2024-ukr-f/1680b26e25>

14. Рада Європи (2024). Концепція реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в умовах війни і післявоєнного відновлення. URL: <https://rm.coe.int/cemg-pad-2024-6-ua-reform-concept-ukr-final/1680b2b51a>

References:

1. Ukrayina do YES – 2023: osnovni rezul'taty roku [Ukraine towards the EU – 2023: Key highlights of the year]. 28.12.2023. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/ukrayina-do-yes-2023-osnovni-pidsumky-roku/> [in Ukrainian].

2. Verkhovna Rada ukhvalyla zakonoproekt pro implementatsiyu zakonodavstva YES shchodo elektronnykh komunikatsiy [The Verkhovna Rada has adopted a draft law on the implementation of EU legislation on electronic communications]. 15.04.2025. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/verhovna-rada-uhvalyla-zakonoprojekt-shhodo-implementatsiyi-norm-zakonodavstva-yes-z-pytan-elektronnykh-komunikatsij/>. [in Ukrainian].

3. Uhoda pro asotsiatsiyu mizh Ukrainoyu ta YES [Association Agreement between Ukraine and the EU]. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 [in Ukrainian].

4. Ukrayina ta YES rozpochaly dvostoronni zustrichi v ramkakh skryninhu Mytnoho soyuzu [Ukraine and the EU have launched bilateral meetings within the framework of the screening on the Customs Union]. – 11.04.2025. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/news/ukrayina-ta-yes-rozpochaly-dvostoronni-zustrichi-v-mezhah-skryningu-shhodo-mytного-soyuzu/> [in Ukrainian].

5. Yevropeys'ka khartiya mistsevoho samovryaduvannya [European Charter of Local Self-Government]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text. [in Ukrainian].

6. United Nations (2009). What is Good Governance? UNESCAP. URL: <https://www.unescap.org/sites/default/files/good-governance.pdf>.

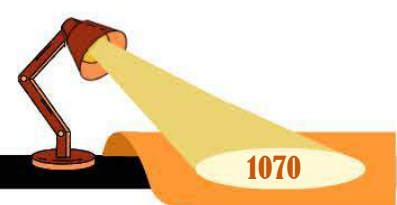
7. Try hromady u spivpratsi stvoryly tsyfrovu platformu dlya zberezheniya kul'turnoyi spadshchyny krayu [Three communities have jointly created a digital platform to preserve the cultural heritage of the region]. 16.01.2025. URL: <https://decentralization.ua/news/19142> [in Ukrainian].

8. Nehoda V. (2025). Bahatorivneve demokratychne vporyadkuvannya yak peredumova dlya staloho rozvytku Ukrainy [Multilevel democratic governance as a prerequisite for sustainable development in Ukraine. URL: <https://decentralization.ua/news/19417> [in Ukrainian].

9. Monitorynh reform mistsevoho samovryaduvannya ta terytorial'noyi orhanizatsiyi vlady [Monitoring of the Local Self-Government and Territorial Governance Reform]. 01.01.2025. URL: [https://mtu.gov.ua/files/Моніторинг%20IV%20квартал%202024%20року%20\(1\).pdf](https://mtu.gov.ua/files/Моніторинг%20IV%20квартал%202024%20року%20(1).pdf). [in Ukrainian].

10. Zakon Ukrainy «Pro pravovyy rezhym viys'kovoho stanu» [Law of Ukraine “On the Legal Regime of Martial Law”] №. 389-VIII of 12.05.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> [in Ukrainian]

11. VoxUkraine (2023). Faktory stiykosti hromad pid chas viyny: doslidzhennya vplyvu ekonomiky, upravlinnya ta zaluchenosti [Factors of Community Resilience During the War: A Study on the Impact of Economy, Governance, and Engagement]. 04.05.2023. URL: <https://voxukraine.org/factory-stiykosti-gromad-pid-chas-vijny-doslidzhennya-vplyvu-ekonomiky-upravlinnya-ta-zaluchenosti> [in Ukrainian].

12. Natsional'nyy instytut stratehichnykh doslidzhen'. Analitychna dopovid': Stiykist' hromad v umovakh voyennoho stanu. Kyiv [National Institute for Strategic Studies. Analytical Report: Community Resilience Under Martial Law. Kyiv]. 2023. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-01/ad-stiykist-gromad-_1_gotove_0.pdf [in Ukrainian].

13. Bahatorivneve vryaduvannya v Ukrayini v konteksti masshtabnoho rosiys'koho vtorhnennya (2024). Zvit vos'moho vseukrayins'koho sotsiolohichnoho doslidzhennya. Kyyivs'kyy mizhnarodnyy instytut sotsiolohiyi. Rada Yevropy [Multilevel governance in Ukraine in the context of a large-scale Russian invasion (2024). Report of the eighth all-Ukrainian sociological survey. Kyiv International Institute of Sociology. Council of Europe]. <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/75-of-internally-displaced-persons-are-not-planning-to-move-from-their-current-location-survey-results> [in Ukrainian].

14. Council of Europe (2023). Rada Yevropy. Kontseptsiya reformy mistsevoho samovryaduvannya ta terytorial'noyi orhanizatsiyi vlady v umovakh viyny i pislyavoyennoho vidnovlennya [The Concept of Local Self-Government and Territorial Governance Reform in the Context of War and Post-War Recovery]. URL: <https://rm.coe.int/cemg-pad-2024-6-ua-reform-concept-ukr-final/1680b2b51a> [in Ukrainian].